From Antiquity to Nowadays
От древността до днес

„ДРУГАТА АЗИЯ“ – ИНДИЯ В ЯПОНСКАТА ВЪНШНА ПОЛИТИКА

Боряна Митева
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. През последните десетилетия отношенията между Япония и Индия се задълбочават значително. Това мотивира изследователите да анализират причините за японско-индийското сближаване. Най-често в историографията тази промяна в отношенията се свързва с влиянието на КНР в АТР. Дали това е единственият фактор за японско-индийското сближаване? Дали това сближаване съдържа антикитайски елемент? Дали Индия може да подпомогне реализирането на целите на японската външна политика в АТР? Изследването ще се опита да даде отговори на тези въпроси.

Keywords: Japan-India relations, Japan’s foreign policy, Japan-India global strategic partnership

Отношенията между Япония и Индия са обект на засилен изследователски интерес, особено през последните десетилетия, и представляват изключително актуален проблем от гледна точка на развитието на международните отношения и баланса на силите в Азиатско-Тихоокеанския регион. Сериозният интерес към японско-индийските контакти се основава на значителния прогрес в двустранните отношения, които през последните десетилетия се развиват до степен на „стратегическо партньорство“. Настоящото изследване цели да анализира каква е ролята на Индия в японската външна политика, в какво се изразява значимата промяна в двустранните отношения и най-вече какви фактори водят до тези изменения. Поради това изследването ще предложи кратък исторически преглед на японско-индийските връзки, но ще концентрира вниманието си основно върху периода на тяхното силно активизиране, тоест след края на Студената война.

В историографията японското възприятие на Индия най-често се обозначава с термина „другата Азия“. Това следва да покаже, че японците усещат отдалеченост от Индия въпреки географското ѝ разположение на същия континент (Jain, 1997: 342). Огромните мащаби и културно разнообразие на азиатския континент действително предпоставят усещането, ако не за отдалеченост, то поне за липса

на близост между Япония и Индия. Все пак съществува нишка, която за дълъг период свързва двете страни, а именно будистките традиции и ценности. Това се случва още през VII в., но тази връзка остава непрекъсната и до ден-днешен.

Много по-късно, през XIX и XX в. отново на идейна основа Япония и Индия откриват общи ценности, които ги свързват, а именно национализъм, антиимпериализъм и паназиатизъм. През този период се установяват и първите търговски, транспортни, граждански контакти между двете страни. Япония представлява вдъхновение за индийското революционно националноосвободително движение, докато сама не се превръща в империя, която подчинява съседните държави.

Японската имперска агресивна политика в периода преди и по време на Втората световна война помрачава положителните дотогава японско-индийски връзки (Kozhevnikov, 2015: 49 – 60; Mathur, 2012: 3 – 10; Rajamohan, 2008: 2 – 6). Въпреки този „тъмен" епизод след войната в отношенията между двете страни не съществуват негативни емоции, а тъкмо напротив. Индия става изключително популярна в Япония поради това, че на Токийския трибунал единствено индийският представител гласува с „особено мнение" и подкрепя „невинността" на японските подсъдими (Lelenkova, 2015: 94 – 99; Mathur, 2012: 10). Индийското отношение и към договора от Сан Франциско остава „особено". Индийците заявяват, че островите Рюкю трябва да бъдат върнати на Япония[1)] и се обявяват против тясното ѝ обвързване със САЩ. Поради това Япония и Индия подписват двустранен мирен договор на 9 май 1952 г., с който урегулират официално отношенията си след Втората световна война (Mathur, 2012: 10 – 11)[2)].

„Пропуснати възможности": японско-индийски отношения по време на Студената война

Въпреки че между Япония и Индия не съществуват сериозни политически, идеологически, териториални и икономически противоречия, по време на Студената война контактите между тях не могат да бъдат характеризирани като регулярни и интензивни. Това до голяма степен се дължи на позициите на двете държави в рамките на биполярната система: Япония – силно обвързана със Западния блок и в частност със САЩ, и Индия – лидер в движението на необвързаните държави (Ghosh, 2008: 7 – 10)[3)]. Липсата на интензивни японско-индийски връзки през този период може да бъде обяснена и с отсъствието на сериозни и належащи двустранни проблеми, които да се обсъждат, както и с желанието на двете страни да се съсредоточат върху собственото си развитие. Индия е изправена пред предизвикателствата на процеса по изграждане на държава след получаване на своята независимост. Япония, от друга страна, се стреми към възстановяване след войната и урегулиране на двустранните отношения със страните от Източна и Югоизточна Азия.

По време на Студената война политическите контакти на най-високо равнище са спорадични. Най-значими са посещенията в Индия от страна на японските министър-председатели Нобосуке Киши (1957 г.), Хаято Икеда (1961 г.), Ясухиро Накасоне (1984 г.), както и на коронования принц Акихито и съпругата му Мичико през 1960 г. От индийска страна най-важни са посещенията на президента Раджендра Прасад (1958 г.) и на министър-председателя Раджив Ганди през (1988 г.).

В сравнение с политическите връзки икономическото сътрудничество между двете страни се развива с по-интензивни темпове, но може да бъде характеризирано като неравностойно. Въпреки че се осъществява двустранна търговия, стойностите на стокообмена са ниски. Най-значимият аспект от икономическото сътрудничество е подпомагането на развиващата се Индия чрез японската официална помощ за развитие (ODA). Началото на този вид сътрудничество е поставено още през 1958 г., а Япония се превръща в един от най-сериозните донори и кредитори за Индия през този период[4]. В рамките на научно-техническото сътрудничество Япония изпраща технически специалисти и доброволци в Индия, както и приема за обучение индийски студенти и специалисти (Khan, 1975 – 1976: 542 – 545; Jain, 1997: 342 – 343; 山崎, 2015: 72).

Япония и Индия нямат сериозни двустранни проблеми и имат сравнително положителен образ една за друга след Втората световна война[5]. Двете страни осъществяват контакти на високо равнище в политическата и икономическата сфера и формират механизми за двустранно сътрудничество, като срещи на външните министри, комитети за икономическо и научно-техническо сътрудничество. Въпреки това в рамките на Студената война японско-индийските отношения не могат да се характеризират като интензивни и равностойни. Индия се превръща в приемник на японска финансова и техническа помощ. Япония осъществява политика към региона на Южна Азия, като цяло, и не формира конкретна дипломатическа доктрина към Индия, в частност. Япония възприема региона като проблемен и несигурен поради липсата на държавнически опит и икономическа стабилност, както и поради конфликтите между страните в Южна Азия. Японската политика се състои в насърчаване на регионалния политически диалог и разрешаване на проблемите и във финансово и техническо подпомагане на страните[6]. По-сериозен интерес към Индия от страна на Япония се наблюдава едва в края на 80-те години (Rajamohan, 2008: 9)[7].

След края на Студената война японско-индийските отношения започват да се развиват прогресивно и интензивно, разширявайки сферите от взаимен интерес. Индия се превръща във важен приоритет за японската външна политика, а настоящите тенденции подсказват все по-сериозно сближаване между двете страни. В какво се изразяват положителните промени в двустранните отношения?

Японско-индийско „глобално стратегическо партньорство“

За разлика от периода на Студената война през новото столетие сферите от взаимен интерес и сътрудничество между Япония и Индия се разширяват значително, обхващайки повишаване на двустранния стокообмен, създаване на съвместни предприятия, техническо сътрудничество, сътрудничество в областта на отбраната и сигурността, сътрудничество по важни глобални и регионални въпроси, като ядрено разоръжаване, енергийна сигурност, отбрана на морските пътища и търговия, промяната на климата, тероризъм, пиратство, реформи в ООН (Panda, 2011: 1; Jain: 1997: 340)[8)].

За първи път Япония изразява желание за полагане основите на „стратегическо партньорство“ с Индия в края на 90-те години при посещението на японския външен министър Юкихико Икеда (1997 г.) (Ghosh, 2008: 286, Chakrabarty, 2013: 170 – 190, Malik, 2013: 165 – 168). През 2000 г. при посещението на японския министър-председател Йоширо Мори е представена инициативата „Японско-индийско глобално партньорство през XXI век“, която е потвърдена от Джуничиро Коидзуми през 2005 г. и води до значително подобряване на двустранните отношения (Pinto, 2007: 5299)[9)]. Не по-малко значимо е посещението на Шиндзо Абе през 2007 г., когато се договаря „глобално и стратегическо сътрудничество“, израз на което стават ежегодните срещи между министър-председателите на двете страни[10)]. Индия е единствената държава, с която Япония осъществява подобен регулярен диалог[11)]. Последните усилия на премиера Абе, който е изключително силен привърженик на съюза с Индия (Panda, 2014: 178 – 188), по посока изграждане на близки отношения с Индия са положени при последното му посещение през декември 2015 г. Двете държави изразяват стремежа си да работят заедно за развитието на АТР чрез подписването на „Визия на Япония и Индия за стратегическо и глобално партньорство, 2025 г.“[12)].

При посещението на индийския премиер Манмохан Сингх в Токио през декември 2007 г. е договорен ежегоден стратегически диалог на ниво външни министри (Pinto, 2007: 5299), а през следващата година е подписана „съвместна декларация за сътрудничество в областта на отбраната между Япония и Индия“. През 2009 г. е договорен и специален „План за действие“ в областта на сигурността[13)]. Сътрудничеството се осъществява чрез специален диалог в сферата на сигурността и чрез регулярни срещи на ниво министри на отбраната. Заявените сфери на взаимен интерес и сътрудничество са „подсилване на сътрудничеството по въпроси от взаимен стратегически интерес, изграждане на механизми за стратегическо сътрудничество, регулярни срещи между министрите на отбраната, съвместни военни учения, нетрадиционни заплахи за сигурността, обмен на мнения, информация и специалисти, сътрудничество по отбрана на крайбрежните зони, сигурност на транспорта, борба срещу тероризма, сътрудничество при бедствия, сътрудничество в рамките на ООН“ (Panda, 2011: 5; Panda, 2012: 311 – 320).

За първи път тристранни военноморски учения между Япония, САЩ и Индия се осъществяват през 2007 г. Според Челани е важно да се отбележи, че японско-индийската декларация за сигурност от 2008 г. е изготвена по модела на тази между Япония и Австралия от 2007 г. Същата декларация е подписана между Индия и Австралия през 2009 г. Изследователите смятат, че идеята е да се формира четворно стратегическо сътрудничество между САЩ, Япония, Индия и Австралия като четирите основни демокрации в АТР (Chellaney, 2012: 5). Началото на тристранното стратегическо партньорство между САЩ, Япония и Индия е поставено през 2011 г., когато се решава да провеждат периодични съвместни морски учения. На практика обаче, въпреки усилията в областта на отбраната и създаването на някакъв вид колективна система за сигурност в АТР между основните демократични държави, тази идея не е осъществена докрай до този момент. Независимо от съзнанието за необходимост от японско-индийско сътрудничество в сферата на сигурността и от положените усилия в тази посока нито Япония, нито Индия желаят да се включват в официална антикитайска коалиция.

Японско-индийско икономическо и научно-техническо сътрудничество

През последните десетилетия се наблюдава интензифициране на японско-индийското сътрудничество в областта на икономиката. Япония е важен инвеститор за Индия, като японските преки инвестиции в Индия нарастват през последните години, особено в сферата на технологиите. Това важи с пълна сила и за двустранния търговски обмен. Въпреки това според повечето наблюдатели сътрудничеството в тези сфери все още има широко поле за развитие, а Япония изостава като търговски партньор на Индия след САЩ и КНР (Rajamohan, 2008: 11 – 12).

През юни 2006 г. доклад на Индийско-японската съвместна група публикува доклад за нуждата от насърчаване на икономическото сътрудничество между Япония и Индия. В резултат на това двете страни започват преговори за подписване на споразумение за икономическо партньорство (economic partnership agreagreement/EPA), споразумение за всестранно икономическо партньорство (comprehensive economic partnership agreement/CEPA) и седем меморандума за разбирателство (MoUs). Целите са следните – подпомагане либерализирането и търговията на стоки между двете страни, увеличаване възможностите за инвестиции и защита на съвместните инвестиции, защита на интелектуалната собственост и сътрудничество, подобряване на бизнес средата в двете страни, създаване на ефективни процедури за реализирането на двустранните споразумения и решаването на всички спорове. Индия ще премахне тарифите на 94% от стоките за 10 г., а Япония – на 97% от нивата на вносните тарифи (Khan, 2013: 13 – 20; Kondo, 2012: 2; Mathur, 2012: 85). Обявените сфери от взаимен интерес са търговия на стоки и услуги и инвестиционният поток.

След подписване на двустранните споразумения се наблюдава ръст както в стокообмена, така и в дела на японските инвестиции в Индия. Освен големи японски корпорации активна дейност в Индия започват да осъществяват и малки и средни предприятия. Разширяват се и секторите на капиталовложения – автомобилна индустрия, електроника, телекомуникации и IT сектор, фармацевтична промишленост, машиностроене, инфраструктура, селско стопанство и хранителни продукти (Kondo, 2012: 5 – 12). Освен това се разнообразява регионалната структура на японските инвестиции в Индия. Освен района на Делхи някои японски компании локализират бизнеса си в Бангалор, Ченай и Момбай (Kondo, 2012: 12).

Създава се „Индийско-японска инициатива за специално икономическо партньорство"(SEPI), която да насърчава японските инвестиции в Индия и да подпомогне развитието на инфраструктурата и производствения капацитет на Индия (Kojima, 2013: 156 – 160; Pinto, 2007: 5299). Насърчава се развитието на индустриалния коридор Момбай – Делхи (DMIC) чрез подписването на специален меморандум. Този коридор е предназначен да улесни транспортирането на стоки, развитието на инфраструктурата, стимулиране на производството, търговията и услугите между Момбай и Делхи (Pinto, 2007: 5299). Меморандумът включва сътрудничество за развитие на две морски пристанища на западния бряг и създаването на специални икономически зони. Например тази в Неемрана, разположена на 100 км от Делхи, е изключително японска икономическа зона (Mathur, 2012: 77).

Индия и Япония също така ще проучат възможността за използване на японски технологии в железопътния сектор. Японски компании участват и в индийския енергиен сектор, и по-конкретно в два проекта – 400 мегаватов проект в Чаюр, Тамил Наду, и 300 мегаватов хидроенергиен проект в Аруначал, Прадеш, а японските компании „Сузуки", „Хонда", „Мицуи" и „Нисан" – в автомобилния сектор (Pinto, 2007: 5300). Японският изследовател Кондо разделя процентно японските инвестиции в Индия по следния начин: автомобилна индустрия – 27%; електрическо оборудване – 11%; индустриални машини – 11%; търговия – 7%; услуги – 14% (Kojima, 2013: 153 – 155, Kondo, 2012: 3; 山崎, 2015: 86 – 87). Както става ясно от таблицата по-долу, японските директни частни инвестиции в Индия нарастват значително от 90-те години до 2015 г. и са значително по-крупни от същите в Русия, но изостават сериозно в сравнение с японските инвестиции в КНР и АСЕАН.

Японски директни частни инвестиции в Индия, сравнени с тези в КНР, Русия и АСЕАН 4 (1990 – 2015 г.)[14)]

Година	**Индия**	**КНР**	**Русия**	**АСЕАН 4**
1990	-	-	6	-
1995	-	3,183	19	3,312
2000	175	934	15	1,684

2005	266	6,575	95	4,276
2010	2,864	7,252	350	4,310
2015	1,706	8,867	439	11,648

Продуктите на японско-индийска търговия са предимно машини – 32%, електроника – 16%, стоманени продукти – 12%, автомобили – 9%, химически продукти – 5%, други – 26%, а на индийско-японската търговия – петролни продукти – 28%, желязна руда – 11%, бижутерия и скъпоценни камъни – 11%, морски продукти – 8%, облекло – 4%, химически продукти – 5%, други – 33%. Япония изнася машини, транспортно оборудване, желязо, стомана и внася скъпоценни камъни, бижутерия, желязо, морски продукти (Kojima, 2013: 152 – 153, Mathur, 2012: 78).

Подобно на случая с японските инвестиции и при японско-индийския стокообмен се наблюдава нарастване от 90-те години до 2015 г., но отново стойностите на двустранната търговия са сравнително ниски, ако бъдат сравнени с японската търговия с КНР, АСЕАН и дори с Русия. Това означава, че съществува сериозен все още нереализиран потенциал пред икономическото сътрудничество между Япония и Индия.

Износ на Япония към Индия, сравнен с този към КНР, Русия и АСЕАН 4 (1990 – 2015 г.)[15)]				
Година	**Индия**	**КНР**	**Русия**	**АСЕАН 4**
1990	247,222	883,510	370,985	
1995	238,001	2,061,960	108,156	
2000	267,940	3,247,448	61,404	
2005	3,539,405	80,340,099	4,485,278	76,073,544
2010	9,019,750	149,086,369	8,026,711	112,460,823
2015	8,107,310	109,265,900	5,115,648	95,052,403
Внос на Япония към Индия, сравнен с този към КНР, Русия и АСЕАН 4 (1990 – 2015 г.)				
Година	**Индия**	**КНР**	**Русия**	**АСЕАН 4**
1990	300,952	1,729,858	482,886	
1995	274,485	3,380,882	444,779	
2000	284,200	5,941,358	493,791	
2005	3,215,846	109,104,815	6,204,512	73,075,722
2010	5,658,288	152,800,714	16,096,853	100,619,259
2015	4,870,117	160,674,499	15,760,413	97,952,962

Научно-техническото сътрудничество се осъществява между Отдела за наука и технологии на Индия и РИКЕН (Институт за физични и химични изследвания), Националния институт за напредък в индустриалната наука на

Япония и индийския отдел за биотехнологии, както и с научноизследователския център „Джавахарлал Неру“ в сфери като нанотехнологии и материали, енергия и околна среда, информационни и комуникационни технологии (Pinto, 2007: 5300). Технологичен обмен се осъществява в транспортната индустрия, производство и търговия на електрическото оборудване и химикали. Сериозни съвместни проекти се осъществяват между „Мацушита Електрик Уоркс Лтд.“ и „Анкор Електрикалс Пвт. Лтд.“, „Марути-Сузуки“ и „Тата Телесървисес-Ен Ти Ти До Ко Мо“, „Ранбакси Лабораторис Лтд.“ и „Дайичи Санкьо: Ко Лтд.“ (Mathur, 2012: 78). Един от най-актуалните и важни съвместни проекти е изграждането на индустриален метро коридор в Делхи, в който двете правителства инвестират по 75 млн. долара.

Японската официална помощ за развитие играе основна роля в насърчаване на икономическото сътрудничество, а Япония е най-важният донор за Индия. Японската финансова и техническа помощ започва през 1958 г. и до днес Япония предоставя регулярно помощ на Индия, с изключение на 1998 г., когато Индия провежда ядрени опити и японската страна отговаря с въвеждането на санкции. Заемите се предоставят от Японската банка за международно сътрудничество (JBIC) или от Фонда за чуждестранно международно сътрудничество, а техническото сътрудничество и безвъзмездната помощ – от Японската агенция за международно сътрудничество (JICA). Индия е един от най-големите приемници на японска помощ, особено в сферата на развитието на инфраструктурата и намаляване на бедността. Японското правителство формулира специална програма за помощ на Индия с дългосрочни цели: насърчаване на икономическия напредък, развитие на инфраструктурата, защита на околната среда, развитие на здравния и медицинския сектор, разширяване развитието на човешките ресурси, и средносрочни цели: насърчаване на икономическия растеж и подсилване на двустранните икономически връзки, намаляване на бедността и развитие на социалния сектор, сътрудничество в сферите на околната среда, климатичните промени и енергията (Rajamohan, 2008: 85). Между 2010 г. и 2014 г. Япония е предоставила на Индия по линия на ОДА общо 13,834.73 в млн. дол., или 12,571.82 финансова помощ в заеми, 597,04 (14,99) – под формата на грантове, и 665.89 – под формата на техническо сътрудничество (Rajamohan, 2008: 85)[16].

Фактори за японско-индийското сближаване

Според индийския изследовател Челани Япония и Индия са „естествени партньори“ и имат общи стратегически интереси (Chellaney, 2012: 3). В историографията най-често причината за японско-индийското сближаване се търси в „китайската заплаха“. Съществуват обаче и редица други фактори, които логично водят до създаване на тясно сътрудничество между Япония и Индия.

На първо място трябва да бъде спомената промяната в международната обстановка след края на Студената война. Ако по време на Студената вой-

на биполярната система на международните отношения създава усещането за сигурност и яснота по отношение на баланса на силите и ролята на всеки участник, то след разпада ѝ постепенно се създава многополярен свят, в който ролите на участниците се променят. Голяма част от изследователите смятат, че XXI век е векът на Азия. Първоначално това заключение беше актуално в икономическата сфера. Например според Азиатската банка за развитие до 2050 г. Азия ще удвои до 52% дела си от световния БВП. Също така ½ от най-силните икономики в света се предвижда да са в Азия, като за Япония, Китай и Индия се предвижда да са сред първите пет световни икономически сили (Narayanan, 2016: 6). За първи път Китай, Индия и Япония са силни икономически по едно и също време в региона (Tuke, 2009: 3). Погледите на световните анализатори обаче се изместват към Азия не само поради високия икономически растеж и формирането на нови и успешни икономически модели сред част от страните в Източна, Югоизточна и Южна Азия. В последните десетилетия се наблюдава повишена активност на страните от тези региони във военнополитическо отношение и стремежа им към по-сериозно участие в обсъждането и решаването на глобални въпроси. В същото време в тези региони съществуват сериозни политически противоречия, териториални спорове, сблъсък на икономически интереси. Като част от АТР, Япония и Индия се стремят към стабилна Азия, тъй като това е необходимо условие не само за икономически напредък, но и за политическа стабилност и ефективна отбрана на националните граници и интереси (Pinto, 2007: 5299). И двете държави са демократични, без хегемонистични интереси, с една и съща нагласа да търсят разрешаването на конфликтите по мирен път, и се стремят към по-сериозно икономическо обвързване в Азия (Rajamohan, 2008: 1).

На второ място измененията в международните условия логично водят до промяна и в японската външна политика през последните десетилетия. Япония се стреми към повишаване ролята си в глобалните международни отношения и подсигуряване на националната сигурност, от една страна, чрез повишаване на собствените си възможности, и от друга страна, чрез търсене на нови съюзници. Това се изразява не само в дългогодишните ѝ опити да бъде приета за постоянен член на Съвета за сигурност на ООН, но и в промяната на външнополитическата и отбранителната стратегия. Новият баланс на силите в АТР след края на Студената война и издигането на КНР не само като регионален, но и като глобален лидер подтикват японците да преосмислят стратегията си в региона. Това ясно се вижда при управлението на настоящия японски министър-председател Шиндзо Абе, чиято основна цел е повишаване отбранителния капацитет на страната. Стратегията включва създаване на Национален съвет по отбраната; изграждане на национална отбранителна стратегия; подобряване условията в АТР и намаляване заплахите спрямо Япония; промяна в чл. 9 от японската конституция, така че да се придобие възможност за участие в колек-

тивна система за сигурност; отмяна на забраната за износ на оръжия; повишаване на бюджета за отбрана (Narayanan, 2016: 10; Ghosh, 2008: 292). От тази гледна точка, Индия би могла да играе важна роля в японската външнополитическа стратегия. Политически Индия може да помогне на Япония „да разшири дипломатическите си хоризонти“, да балансира „китайската заплаха“, да намали недоволството в Източна Азия от възстановяването на Япония като „нормална“ държава (Rajamohan, 2008: 17 – 18; Jain, 1997: 341) .

Наред с Япония, Индия също е подтикната от променящия се свят да се реформира. Тези реформи обхващат както политическата, така и дипломатическата и икономическата сфера и благоприятстват в голяма степен японско-индийското сближаване. Икономическият растеж на Индия през последните години не остава незабележим, включително и за Япония (Panda, 2011: 9; Tuke, 2009: 9), още повече че той е съпътстван едновременно с политическо либерализиране (Jain, 1997: 341). По време на Студената война, и особено при управлението на Неру, икономическата политика на Индия е свързана с планиране, протекционизъм и интензивна намеса на държавата(山崎, 2015: 74). Поради това започнатата от Моди през 90-те години „нова икономическа политика“, свързана с либерализиране и отваряне на индийската икономика, прави силно впечатление в Токио. Според ДЖЕТРО и Международната банка за сътрудничество промяната в икономическата политика на Индия води до повишаване интереса на японския бизнес, а Индия започва да се смята за втората след Китай изгодна дестинация за инвестиции (山崎, 2015: 78 – 79). Също така политиката на Индия „Поглед на Изток“, насочена първо към Югоизточна Азия, а след това и към Япония, тоест привличането на японски инвестиции и технологии, дава нов тласък на отношенията с Югоизточна и Източна Азия. Тази нова дипломатическа стратегия представлява сериозна промяна от необвързаност към относителен прагматизъм (Mathur, 2012: 28). Някои я наричат доктрина на Манмохан Синкх за повишаване на икономическата тежест на Индия като фактор за повишаване ролята ѝ в глобалните дела; подобряване на отношенията с всички големи държави на базата на икономически връзки, подобряване на отношенията със съседите и насърчаване на регионалната интеграция; изграждане на отворено общество, либерализъм и демокрация (Mathur, 2012: 41).

Поради това Индия засилва не само икономическите, но и стратегическите си връзки с източноазиатските държави чрез общи военнни учения, обща охрана на морските пътища, диалог в сферата на сигурността, още повече че възприема нарасналото влияние на КНР в Индийския океан като заплаха. В този смисъл, Япония, като стабилна демокрация, световна икономическа сила и регионален лидер, би могла да подпомогне реализирането на новите индийски стратегии и да сътрудничи за създаването на благоприятна обстановка за бъдещото индийско развитие.

Безспорно позитивен фактор за японско-индийското сближаване е промяната в американската политика към Индия и интензифицирането на отношенията между Вашингтон и Делхи, което започва още през 90-те години. По това време възпиращо въздействие оказват противоречията на Индия със САЩ и Япония по отношение на ядрената енергетика и отказът на Индия да се присъедини към Договора за неразпространение на ядреното оръжие. През 1998 г. Индия дори извършва собствени ядрени опити, които водят до налагане на санкции от страна на САЩ и Япония и до истинска криза в отношенията. В началото на новото хилядолетие обаче противоречията са преодолени и през 2002 г. САЩ формулират стратегия за изграждане на по-стабилна Азия и с цел балансиране на КНР чрез сближаване с Индия (Mathur, 2012: 43). Американско-индийските стратегически отношения се променят, след като Буш подписва с Индия споразумение в областта на ядрената енергетика, според което САЩ ще предоставят на Индия американски невоенни ядрени технологии и гориво. Според японския изследовател Миядзаки американско-индийското сближаване е следствие не само от преосмислянето на американската „индийска“ политика, а и от промяната в политиката на Моди. Новото мислене на индийския лидер дава тласък на задълбочаването на триъгълните отношения между Вашингтон, Токио и Делхи (山崎, 2015: 83). Това е знак за възможност пред развитието на японско-индийските отношения в областта на отбраната, политиката и икономиката и в частност – в сферата на ядрената енергетика (Pinto, 2007: 5300; Ghosh, 2008: 287 – 288; Tuke, 2009: 8).

Един от най-значимите фактори за повишаване значението на Индия за японската външна политика и за японско-индийското сближаване, като цяло, е военнополитическото, дипломатическото и икономическото израстване на КНР през последните десетилетия (Стапран, 2008: 77 – 79; Panda, 2011: 7 – 8; Tuke, 2009: 7). КНР се превръща в световна икономическа сила, безспорен регионален лидер със стремеж към глобално влияние. Това води до активизиране на китайската външнополитическа стратегия, която е насочена към повишаване на военния потенциал и китайското влияние в различни региони, осигуряване на националната безопасност и стабилна среда за развитие на китайската икономика. И Япония, и Индия възприемат това като заплаха за собствената си сигурност и конкуренция в отделни приоритетни региони, още повече че и двете страни имат противоречия и териториални спорове с КНР. Освен това са притеснени от китайското сътрудничество с милитаризираните и агресивно настроени съседи: в случая с Япония – НДРК и в случая с Индия – Пакистан и Мианмар (Mathur, 2012: 17 – 20, 33 – 37). „Китайската заплаха“ подтиква Япония и Индия да търсят съюзници, но не за създаването на антикитайска коалиция, а по-скоро за балансиране на КНР. Според някои изследователи предлаганият от Абе „стратегически четириъгълник“ от САЩ, Япония, Индия и Австралия представлява подобен опит за създаване

на колективна система за сигурност в АТР в резултат на заплахата от КНР. Нито САЩ, Япония или Индия обаче не желаят да бъдат въвлечени открито в антикитайска коалиция, а по-скоро да запазят баланса на силите в региона, застрашен от китайското издигане. И трите държави имат интензивни икономически връзки с КНР, разчитат на Пекин за сътрудничество по важни международни въпроси и не на последно място, не биха застрашили положителния си образ в Югоизточна Азия (Mathur, 2012: 29, 37 – 38).

През 2011 г. японският министър-председател Абе в своя реч в Ню Делхи заявява, че японците се нуждаят от индийския пазар и човешки потенциал, а индийците – от японските технологии и инвестиции (Chellaney, 2012: 6). Това заявление показва недвусмислено, че взаимните икономически интереси на Япония и Индия са важна нишка от взаимоотношенията им. Индия би могла да представлява стимулиращ фактор за подсилване на японската икономика чрез търговия и инвестиции. Япония вижда в Индия източник на работна сила, ниски производствени разходи, голяма и нарастваща средна класа, законова и демократична държава, огромен пазар за готови стоки, млади и образовани хора (Pinto, 2007: 5300). Според японския изследовател Кондо в настоящия момент японските бизнес среди ясно осъзнават значимостта и възможностите, които предоставя Индия. Индия представлява надеждата на Япония да съживи икономиката си, която е експортнозависима и която се намира в стагнация през последните години. Индия е държавата с най-бързо растящата средна класа в Азия, което е от изключително значение за потенциала заедно с огромните мащаби на индийския пазар (Kondo, 2012: 1). Индия, от своя страна, също има нужда от внос на капитали и технологии и се опитва да създаде благоприятни условия за привличането им. Освен сътрудничеството с Япония изключително интензивните търговски отношения с КНР и споразуменията за инвестиции и технологии с Южна Корея доказват това (Kondo, 2012: 13; Mathur, 2012: 85).

Особена сфера на японско-индийското сътрудничество е енергетиката, запазване на енергийните ресурси и ефективното им използване (Khan, 2013: 25 – 31; Mathur, 2012: 92 – 113). За Япония е от изключително значение да си партнира с Индия за намаляване заплахата от ядрените оръжия и използването на ядрената енергия единствено за мирни цели (Panda, 2011: 99 – 100; Ghosh, 2008: 288 – 290). Япония произвежда едни от най-добрите и сигурни ядрени реактори в света и притежава едни от най-добрите технологии в енергетиката (Panda, 2011: 101)[17]. За Индия, която се нуждае от енергия, сътрудничеството с Япония в тази сфера би било от голяма полза (Panda, 2011: 102).

В крайна сметка, дали Индия може да замени Русия и КНР като приоритетен търговски партньор на Япония? Например, когато се изостря спорът за островите Сенкау между Япония и КНР, Пекин спира износа на редки метали за Япония. От 2011 г. Япония и Индия осъществяват сътрудничество по съвместното разработване на редки метали. Този пример показва, че Япония

може да се опита да намали зависимостта си от КНР, и то в определени сфери, но значението на КНР и на Русия за японската сигурност и икономическо развитие ще продължи да бъде голямо. Индия би могла да играе ролята на балансьор в японската външна политика и да подпомогне намаляването на японската икономическа зависимост от КНР. За тези цели обаче тепърва предстои да се положат усилия, за да се реализира потенциалът на японско-индийското сътрудничество (Ghosh, 2008: 293 – 301)[18].

Важен фактор за интензифицирането на контактите между двете страни представляват общите цели и сферите от взаимен интерес в международен план.

Двете страни например имат много близки позиции относно реформирането на ООН и се подкрепят взаимно в рамките на международните организации и регионалните многостранни институции. И двете държави се борят за членство в Съвета за сигурност на ООН (Mathur, 2012: 57 – 62)[19]. Индия подкрепя участието на Япония като наблюдател в Югоизточноазиатската асоциация за регионално сътрудничество (SAARC), а Япония подкрепя членството на Индия в Източноазиатските срещи (EAS). И двете държави се стремят към реформиране на ООН в посока приемането на нови членове, промени в методите на гласуване и правото на вето, отношенията между Съвета за сигурност и Общото събрание и други. Японско-индийското сътрудничество в рамките на регионалните многостранни институции е свързано с японската стратегия за задълбочаване на регионалната интеграция, като се включват Китай, Корея, Индия, Австралия и страните от Югоизточна Азия. Япония и Индия участват под една или друга форма във форуми като EAS, ASEAN +3, ASEAN +1, ASEAN REGIONAL FORUM, SAARC. Япония лобира за участието на Индия, Австралия, Нова Зеландия с оглед създаване на широкообхватна сигурност в региона, както и за балансиране на КНР. Индия пък лобира за участието на Япония в SAARC, което ще доведе до сближаването ѝ с Южна Азия (Mathur, 2012: 62 – 66).

Според индийския изследовател Борах най-важната сфера на японско-индийското сътрудничество е морската сигурност, която е свързана също така с енергийната сигурност (Borah, 2012: 6; Chellaney, 2012: 3; Khan, 2013: 35 – 41; Panda, 2010: 92 – 95). Географското разположение на Индия е изключително важно, тъй като Индийският океан свързва Япония и страните от Югоизточна Азия с Персийския залив. Морските маршрути са приоритетни и за Япония, и за Индия, защото са свързани с търговията и транспортирането на енергийни суровини от Близкия изток. Конституционните ограничения не позволяват на японските военноморски сили за самоотбрана да бъдат разположени в международни води и затова сътрудничеството с индийските военноморски сили позволява на Япония да участва в охраняването на важните за страната транспортни маршрути (Panda, 2011: 92). Освен това и двете държави се притесняват от модернизирането на китайския военноморски флот и от китайската

активност в Източно и Южнокитайско море. Поради това тази сфера е една от най-приоритетните за Япония и Индия. Партньорството се осъществява чрез реализирането на съвместни военни учения (или на тристранна основа със САЩ), чрез охрана на крайбрежните и икономическите зони, чрез борба срещу пиратството и тероризма (Borah, 2012: 6; Mathur, 2012: 51 – 57).

Заключение

В заключение може да се каже, че терминът „другата Азия“, с който японците възприемат и обозначават Индия, вече не е адекватен на реалностите в АТР. Военнополитическите, икономическите изменения и глобализиращият се свят водят до сближаването на двете държави и до разширяване сферите от взаимен интерес. От приемник на японска финансова помощ Индия се превръща във важно направление на японската външна политика. Индия не се възприема като отдалечена страна, а като стабилна демокрация с бързо развиваща се икономика, с огромен демографски, икономически и технологичен потенциал, като значим фактор в АТР. Индия представлява за Япония не само стабилен икономически партньор, но и важен съюзник в сферата на националната сигурност, както и в областта на дипломацията и сътрудничеството в международни и регионални институции. Индия не би могла да замести КНР като икономически партньор на Япония или да намали значението на КНР и Русия за японската сигурност, но би могла да играе ролята на балансьор и значим съюзник на Япония в АТР. За реализирането на пълния потенциал на японско-индийските отношения обаче е необходимо полагането на още усилия на най-високо равнище.

NOTES / БЕЛЕЖКИ

1. Островната група Рюкю остава под американско административно управление до 1972 г.
2. Официално се установяват дипломатически отношения на 28 април 1952 г., когато се разменят дипломатически представители.
3. Необвързаният статут на Индия предизвиква подозрения в Япония. Индия е възприемана по-скоро като близка до СССР, въпреки че официално се обявява за „необвързана“ страна. Индия, от своя страна, възприема Япония като сателит на САЩ.
4. Diplomatic Blue Book for 1974, 1975 Promotion of relations with other countries, Southeast Asia. – December 1975, Public Information Bureau, Ministry of Foreign Affairs, Japan. www.mofa.go.jp.
5. Положителният образ на Япония продължава да съществува и до днес, което се потвърждава от направеното през 2013 г. проучване от японска страна

относно образа на Япония в Индия. – Opinion Survey of the image of Japan in India (December, 2013). – Ministry of Foreign Affairs, Countries and Regions, Asia, Japan-India relations.www.mofa.go.jp.

6. Diplomatic Blue Book for 1971 – 1990, Promotion of relations with other countries, Southeast Asia. – December 1975, Public Information Bureau, Ministry of Foreign Affairs, Japan. www.mofa.go.jp.
7. Diplomatic Blue Book for 1988 – 1989, Promotion of relations with other countries, Southeast Asia. – December 1975, Public Information Bureau, Ministry of Foreign Affairs, Japan. www.mofa.go.jp.
8. Това е вярно и по отношение на японската политика към страните от Южна Азия, като цяло (страните членки на Южноазиатската асоциация за регионално сътрудничество (SAARC): Индия, Пакистан, Бангладеш, Шри Ланка, Непал, Бутан и Малдивите).
9. Prime Minister Yoshiro Mori's Visit to Bangladesh, Pakistan, India and Nepal, August 2000; Prime Minister Junichiro Koizumi's Visit to Southeast Asia and Europe, Prime Minister's Visit to Indiq, April 28, 2005. – Ministry of Foreign Affairs, Countries and Regions, Asia, Japan-India relations.www.mofa.go.jp.
10. Prime Minister Shindzo Abe's Visit to Indonesia, India and Malaysia, August 2007. – Ministry of Foreign Affairs, Countries and Regions, Asia, Japan-India relations.www.mofa.go.jp.
11. Изключително показателна за интензифицирането на японско-индийското сътрудничество е статистиката на съвместните посещения, особено в сравнение с тази активност по време на Студената война. Между 1990 г. и 2016 г. посещенията на високо равнище от японска страна са над 55, а от индийска страна – над 85. Ministry of Foreign Affairs, Countries and Regions, Asia, Japan-India relations (Basic Data).www.mofa.go.jp. Сътрудничество се осъществява и на парламентарно равнище. Японската фондация Sasakawa peace foundation и Конфедерацията на индийската индустрия организират ежегодни посещения на членове на парламентите на двете страни след 2004 г. През 2011 г. се създава е специален Индийско-японски форум на парламентаристите.
12. Prime minister Abe visits India, December 11 – 13, 2015; Japan and India Vision 2025 Special Strategic and Global Partnership – Working together for Peace and Prosperity of the Indo-Pacific Region and the World". – Ministry of Foreign Affairs, Countries and Regions, Asia, Japan-India relations.www.mofa.go.jp.
13. *Action Plan* to advance Security Cooperation based on the Joint Declaration on Security Cooperation between Japan and India, 29 December 2009; Visit to India by Prime Minister Yukio Hatoyama, December 2009. – Ministry of Foreign Affairs, Countries and Regions, Asia, Japan-India relations.www.mofa.go.jp.
14. Данните са в млн. дол. и са цитирани по Japan External Trade Organization, Reports and Statistics, Japanese Trade and Investment Statistics, Japan's Outward and Inward Foreign Direct Investment, FDI Flow (Based on Balance

of Payments, net), 1. By Country and Region, Historical Data, Outward. https://www.jetro.go.jp/en/reports/statistics.html

15. Данните от 1990 г. до 2000 г. са в млн. йени и са цитирани по Statistic Bureau, Ministry of Internal Affairs and Communications, Historical Statistics of Japan, Chapter 18. Foreign Trade, Balance of Payments and International Cooperation, http://www.stat.go.jp/english/data/chouki/18.htm, а данните от 2005 г. до 2015 г. са в хил. дол. и са цитирани по Japan External Trade Organization, Reports and Statistics, Japanese Trade and Investment Statistics, Japan's International Trade in Goods (Yearly), https://www.jetro.go.jp/en/reports/statistics.html
16. Ministry of Foreign Affairs of Japan, Official Development Assistance (ODA), Japan's ODA Data by Country, South Asia, India, http://www.mofa.go.jp/policy/oda/data/index.html
17. САЩ и Франция искат да използват японско оборудване за ядрени генератори за ядрените централи, които строят в Индия.
18. Според Гош например все още съществуват препятствия пред задълбочаване на японско-индийското стратегическо сътрудничество, като относително ниските стойности на двустранния стокообмен, особено в сравнение с търговията на Япония и Индия поотделно с КНР, ниския приток на чуждестранни директни инвестиции, високо равнище на зависимост на Индия от японската помощ.
19. Аргументите и на двете са свързани с това, че са големи икономики със сериозен демографски потенциал, който остава непредставен в СС на ООН. И двете имат сериозен принос към организацията чрез участие в миропазващи операции и дарителска дейност.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

Kozhevnikov, V. (2015). Yapono-indiyskiye otnosheniya v period Vtoroy mirovoy voyny. – V: Rossiya i ATR, № 3, 49-60 [Кожевников, В. (2015). Японо-индийские отношения в период Второй мировой войны. – В: *Россия и АТР,* № 3, 49 – 60].

Lelenkova, A.V. (2015). Politicheskiye otnosheniya mezhdu Yaponiyey i Indiyey v pervyye gody posle okonchaniya Vtoroy mirovoy voyny. –V: Vestnik San Peterburgskogo universiteta, Ser. 13, Vyp. 3, 92 – 103 [Леленкова, А.В. (2015). Политические отношения между Японией и Индией в первые годы после окончания Второй мировой войны. – В: *Вестник Санкт-Петербургского университета*, Сер. 13, Вып. 3, 92 – 103].

Stapran, N.V. (2008). Strategicheskoye partnerstvo Yaponii i Indii. Yaponiya 2008: yezhegodnik, M. : AIRO-XXI, 68 – 79 [Стапран, Н.В. (2008). Стратегическое партнерство Японии и Индии. Япония 2008: ежегодник, М.: АИРО – XXI, 68 – 79].

Borah, R. (2012). Japan-India maritime cooperationin the Asia-Pacific region: prospects and problems. – School of Liberal Studies, Pandit Deendayal Petroleum University, India, 1 – 16.

Chakrabarty, M. (2013). Indo-Japan Relationship: Retrospect and Prospect. – In: *Country-specific Study Project, Vol. 3, Studies on Japan*, FPRC New Delhi, 170 – 190.

Chellaney, B. (2012). Asia's Changing Power Dynamics. How Japan and India can Partner for Peace. – In: *Centre for Policy Research*, New Delhi, 1 – 11.

Ghosh, M. (2008). India and Japan's Growing Synergy: From a Political to a Strategic Focus. – In: *Asian Survey*, Vol. 48, No 2, 282 – 302.

Jain, P. (1997). Japan's relations with South Asia. – In: *Asian Survey*, Vol. 37, No 4, 340 – 352.

Khan, Sh. (2013). India-Japan Politico-Economic Engagement: Between Entrepreneurial Interests and Strategic Objectives. *V.R.F. Series*, No 482, May 2013, 1 – 68.

Khan, Z. (1975-1976). Japanese relations with India, Pakistan and Bangladesh. – In*: Pacific Affairs*, Vol. 48, No 4, 541 – 557.

Kojima, M. (2013). Consolidating Japan-India Economic Relations in a New Era. – In: *Country-specific Study Project, Vol. 3, Studies on Japan*, FPRC New Delhi, 150-164.

Kondo, M. (2012). Japan-India Economic Relationship: Trends and Prospects. – In: *RIETI Policy Discussion Paper Series* 12-P-016, 1 – 24.

Malik, R. (2013). New Era of India-Japan Relations. – In: *Country-specific Study Project, Vol. 3, Studies on Japan*, FPRC New Delhi, 165 – 168.

Mathur, A. (2012). India-Japan relations. Drivers, Trends and Prospects. RSIS Monograph No 23, Singapore.

Narayanan, M. K. (2016). India-Japan-Relations in a Changing Asia. – In: *Indo-Japan Chamber of Commerce and Industry. Resource Paper* 4, 1 – 18.

Panda, R. (2011). Changing Dynamics of India-Japan Relations: Future Trends. 311 – 320. http://src-h.slav.hokudai.ac.jp/rp/publications/no06/01_Panda.pdf.

Panda, R. (2012). India-Japan Defence Partnership. – In: *Indian Foreign Affairs Journal*, Vol. 7, No 3, 311 – 320.

Panda, R. (2010). India and Japan: Exploring Strategic Potential. – In: IDSA, Vol. No 4, 89 – 107.

Panda, R. (2014). India-Japan Relations: Dawn of a New Relationship? – In: *Indian Foreign Affairs Journal*, Vol. 9, No 2, 178 – 188.

Pinto, V. (2007). A Strategic Partnership between India and Japan? – In: *Economic and Political Weekly*, Vol. 41, No. 52, 5299 – 5301.

Rajamohan, P.G., Dil Bahadur, Rahut & Jabin T. Jacob. (2008). Changing Paradigm of Indo-Japan Relations: Opportunities and Challenges. – In: *Indian Council for Research on International Economic Relations*, Working Paper 212, 1 – 39.

Tuke, V. (2009). Japan's relations with India – a neoclassical realist analysis of Japan's foreign policy behavior and regional integration. Paper presented at Waseda University Global COE Program Summer Institute on "Asian Regional Integration", August 3, Tokyo, 1-20.

山崎 恭平. (2015). モディノミクスと日印経済関係拡大への期待. - 季刊国際貿易と投資 ,No.100, 71 – 91.

Документи

Diplomatic Blue Book for 1971 – 1990, Promotion of relations with other countries, Southeast Asia. – December 1975, Public Information Bureau, Ministry of Foreign Affairs, Japan. www.mofa.go.jp.

Ministry of Foreign Affairs, Countries and Regions, Asia, Japan-India relations (Basic Data). www.mofa.go.jp.

Japan External Trade Organization, Reports and Statistics, Japanese Trade and Investment Statistics. www.jetro.go.jp.

Statistic Bureau, Ministry of Internal Affairs and Communications, Historical Statistics of Japan, Chapter 18. Foreign Trade, Balance of Payments and International Cooperation. www.stat.go.jp.

Ministry of Foreign Affairs of Japan, Official Development Assistance (ODA), Japan's ODA Data by Country, South Asia, India. www.mofa.go.jp.

"THE OTHER ASIA": INDIA IN JAPAN'S FOREIGN POLICY

Abstract. Relations between Japan and India have been deepening significantly during the last decades. This motivates the researchers to analyze causes of Japan-India rapprochement. Most often change in Japan-India relationship has been related with Chinese influence in ATR. Whether China is the only factor for Japan-India partnership? Does the partnership contain anti-Chinese element? Whether India can help Japan to realize its own diplomatic aims in ATR? The study attempts to answer these questions.

✉ **Dr. Boryana Miteva, Assist.Prof.**
University of Sofia
15, Tzar Osvoboditel Blvd.
1504 Sofia, Bulgaria
E-mail: boryana.miteva@gmail.com